

MOTINA DANA

MALVI, N. M.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

મુદ્રા : વાણેશ્વર વિશ્વવિદ્યાલય

અનુક્રમાંક ૧૫૧૬૫ કિલ્લત

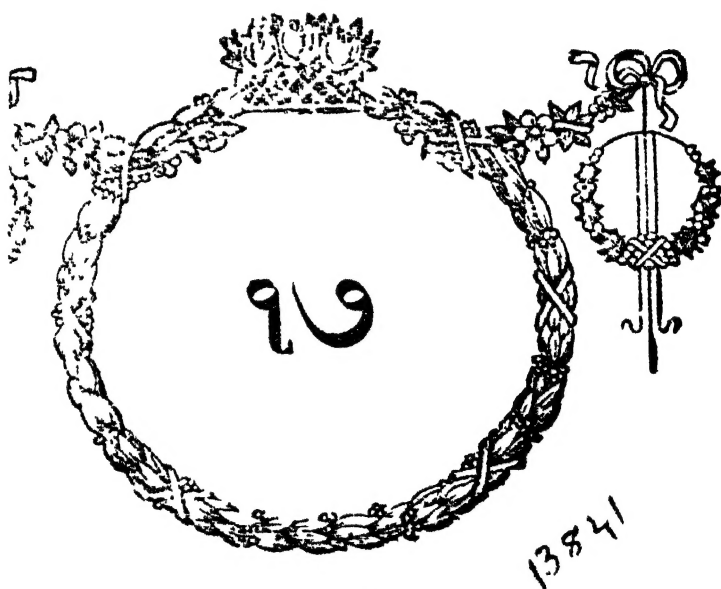
ગ્રંથનામ ઓલિના દાદા

વર્ગાંક ૨- : ૩

જોધાનમાલા
: સત્તરમું

મોતીના દાણા

વિણુનાર
નટવરલાલ વીમાવાળા

પ્રગટકર્તા
ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર
૧૮૦, કેળાંપીઠ
સુરત

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

આ છે શી ક ટ ગ પ્ર ટ મા ર ડિ મં લ હિ સા વ

ચો

ડી

પ

ગાં

ડી

એ

ગાં

બીજી આવૃત્તિ

જા

ડી

વા

વ

મા

છા

વી

પ

લ

આ નું કે જાં પીઠ સુરત માં છા પી ને ન ટ વ ર લા

ઈસ્વી ૧૯૩૦

વિક્રમ ૧૯૮૩

મોતીના દાણા ગુજરાતના બાળ સાહિત્યમાં
 કંઈક નવી વસ્તુ છે એમ ઘણાને લાગશે.
 અત્યંત સુધી લોકવતો અને બહુઈ વાતોથીજ
 ગુજરાતનું બાળસાહિત્ય સમૃદ્ધ થયું છે; પણ
 બાળ સ્વભાવને રૂચે એવી, છતાં ઘરગથ્થુ સાદા
 પ્રસંગોની વાતોની ગુંથણી બાળ સાહિત્યમાં ખાસ
 થયેલી નથી. મોતીના દાણા એ નવી ભાત રજુ
 કરે છે.

મોતીના દાણા આમથી તેમથી વિણીને લેવા
 કર્યા છે. જુદી જુદી ભાષાઓના મેં વાંચેલા
 બાળ સાહિત્યની એ પ્રસાદી છે.

મોતીના દાણા ગુજરાતનાં બાળકોને પ્રિય થઈ
 પડશે એવી આશા છે.

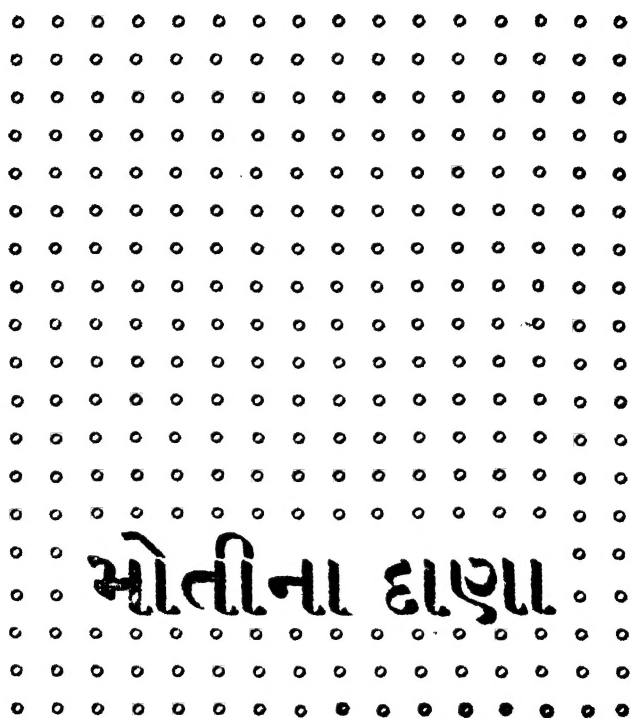
ન. વી.

ગાંડીવ બાલોદ્યાનમાલા: પુષ્પ સાતમું

બાળવિહાર (૧)

આ ચોપડી ખાસ વખણાઈ છે અને તેની ત્રીજી આવૃત્તિ પણ બહાર પડી છે. એમાં વિદ્યાનના નિયમોને લગતી સરસ રસમય કથાઓ ચિત્રો સાથે આપેલી છે. બાળક જે હજારો સવાલો પૂછે છે તેના જવાબ એમાંથી મળી, શકશે. દાખલા તરીકે સૂરજ કેમ બાળે છે, પૃથ્વી કેમ ફરે છે, ધી પાણી કરતાં હલકું કેમ હાવખાનામાં કેમ છપાય છે, બલુન કેમ ઉડે છે, બમરડો, કનકનો, વગેરે વગેરે અનેક સિદ્ધાંતોની રસભર ગુંથણી કરવામાં આવી છે; તેર ચૈદ વરસની ઉંમરનું એક પણ બાલક એ વાંચ્યા વિના ન રહે. એને વિદ્યાનનો શોખ જાગશે, કુદરતની લીલા સમજાશે, દુનિયામાં આગળ ધપવાની તાલાવેલી લાગશે. છ સાત ચિત્રો અને બેડ પટ્ટીનું મજબૂત પુઠું રમ્યું છે. કિંમત ૦-૧૨-૦ ટ. ખ. જૂદું.

અનેક પત્રોએ વિદ્વાનોએ, લેખકોએ, અને બાળ સંકલ્પના વિવેચકોએ એને વખણેલું છે. વડોદરા રાજ્યમાં તેમજ સરકારી કેળવણી ખાતાએ ઇનામ વગેરે માટે એને મંજૂર કરેલું છે. ઇનામમાં આપવા માટે એવી ઉનામ ચોપડી બીજી જૂન હશે.

મોતીના દાણા

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

ગાંડીવ અઠવાડિક

દર શુધવારે પ્રગટ થાય છે.
તેમાં આખા ગુજરાતની ખ-
બરો, નોંધો, રમુજ અને
સાહિત્યની ચર્ચા પ્રગટ થાય
છે. લવાજમ સુરતમાં રૂપિયા
ત્રણ. બહારગામ રૂ. ૪)
પરદેશ શિલિંગ દશ.

ગાંડીવ છાપખાનું

ગયા આઠ વરસની કારકીર્દિમાં
આ છાપખાનાએ શુદ્ધ અને
સ્વચ્છ છાપકામ કરવા માટે
સારી ખ્યાતિ મેળવી છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય

મંદિરના આ વિભાગમાં તમામ
ઉત્તમ લેખકોનાં વખણાયલાં
પુસ્તકો તેમજ નિર્દોષ, રસીલી
અને બોધક કૃતિઓ મળી
શકે છે. લ્હાણી કરવા લાયક
ચોપડીઓ માટે ત્યાંજ લખો

સરનામું ૧૮૦, કેળાંપીઠ સુરત

સુરત આવો, ત્યારે
જરૂર ખુલાકાત લેશો.

(૧)

નીલમ અને માણેક

રતન પાસે મિત્રાડીનાં બે બચ્ચાં હતાં. એકને તે નીલમ કહેતો અને બીજાને માણેક કહેતો. બંને બચ્ચાં તેને બહુ ગમતાં.

પણ તે બચ્ચાં એવાં તો સરખાં કે ચોળખાય પણ નહિ. બંને ઘોળાં દુધ જેવાં. મોઢાં પણ સરખાં. આંખો પણ એક બીજા જેવીજ. ફક્ત માણેકની પુંછડી પર એક નાનું સરખું કાળું ધાબું હતું. તે પરથી રતન તેમને ચોળખતો.

બંને બહુ તોફાની હતાં અને કુદાકુદ ઘણી કરતાં. ટેબલ પર ચઢી જતાં. હિંચકા પરથી ભુસકો મારતાં. રતનની ચોળી ખેંચી જતાં. પણ

એટલાં ડાહ્યાં, કે કોઈને કરડે નહિ.

રતન પાસે બરફીપુરી નામની ચોપડી હતી. તે તેને બહુ ગમતી અને વારેવારે તે વાંચતી. નીલમને અને માણેકને તે પોતાની સામે બેસાડતી અને કહેતી: ચાલો, મુંગા મુંગા હું વાંચું તે સાંભળો.

પણ નીલમના કે માણેકના મગજમાં આ વાત ઉતરતી નહિ. તેઓ તો કુદાને આમથી તેમ નામી જતાં. એક વાર તો નીલમ કુદીને પાછળ ટેબલ પર ગયું ને ચોપડા પરજ ભુસકો માર્યો. એટલે રતન ગુસ્સે થઈ, ને કહેવા લાગી: જો તમે આવું તોફાન કરશો, તો તમને કાઢી મૂકીશ અને મારે રમવા સારૂ બીજાં બચ્ચાં લઈ આવીશ.

રતનના ઘરની પાસે એક નાની સરખી વાડી હતી. તે તેના પડોશીની હતી. એક દહાડો રતન બારીએથી બુએ છે તો તેણે નીલમને અને માણેકને પેલી વાડીમાં કુદાકુદ કરતાં જોયાં. તેણે બરાબર જોયું તો જ્યાં મોગરાના છોડ ઉગેલા હતા ત્યાં તેઓ કુદતાં હતાં. બધા છોડ છુંદાઈ ગયા હતા અને

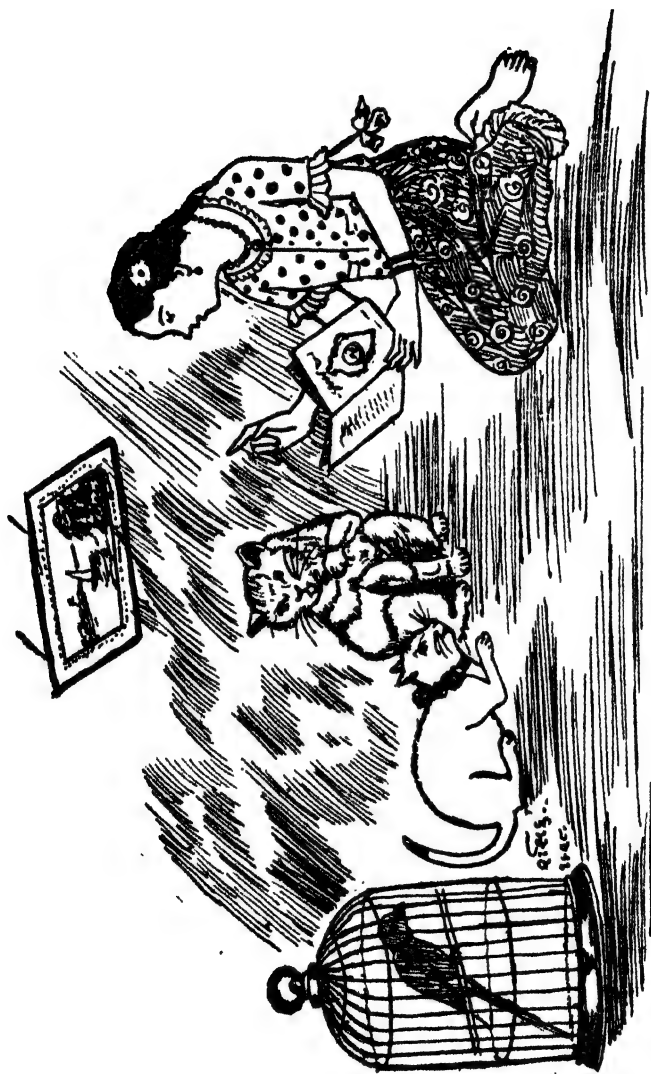
દેખાવ બગડી ગયો હતો. રતનને ગુસ્સો ચઢ્યો. તેણે એકદમ તાળીઓ પાડી ને તેમને બોલાવ્યાં: ચાલો, ચાલો. પાછાં આવો છો કે નહિ ?

પણ તેમણે તો જાણે સાંભળ્યું જ નહિ. આથી રતનને વધારે ચિઠ ચઢી. તે તરત બહાર નીકળી, ને પોતાની બહેનપણી કાન્તાને ઘેર ગઈ તથા કદ્યું: જુન, તું મને થોડા દહાડા તારો પોપટ નહિ આપે ?

કાન્તાએ ખુશીથી પોપટનું પાંજરું આપ્યું. તે લઈ રતન ઘેર આવી. રસ્તેથી તેણે બે ત્રણ જમ-રૂખ ને થોડાં લીલાં મરચાં વેચાતાં લીધાં. ઘેર જઈ તેણે પોપટને સારી પેઠે નહવડાવ્યો. પછી જમરૂખ સમારી તે તેને ખવડાવ્યું. પછી તેને કહે: બોલો પોપટજી, અચરે રામ !

પોપટ બોલ્યો: અચરે રામ.

એ દરમ્યાન નીલમ ને માણેક પોતાના તોફાનમાંથી પરવારીને આવી પહોંચ્યાં હતાં. તેમણે આ જ્ઞેયું. આ નવું પ્રાણી ક્યાંથી આવ્યું તેના વિચા-

રતન બરશીયુરીની ચોપડી પોપટને વાંચી સંભળાવે છે. નીચમ ને માણિક ડાહ્યાં થાય છે.

રમાં તેઓ પડ્યાં. પછી તો બેયું કે રતન પોતાને બોલાવતીયે નથી, ને પોપટને રમાડ્યાં કરે છે. રતન તો પાંજરું સામે મૂકી ખરકીપુરી વાંચવા બેઠી અને પોપટને સાંભળાવવા લાગી. વચ્ચે વચ્ચે કહે: બોલો પોપટજી, ખરકીપુરી !

પોપટ બોલે: ખરકીપુરી.

આ બેઠ નીલમે માણેકને કહ્યું: ઓ મા રે ! આણે તો ખરેખર પોપટ આણ્યો છે ને આપણને કાઢી મૂકશે. માટે ચાલો, ચાલો, આપણે વાત સાંભળવા બેસીએ.

પછી નીલમ ને માણેક બંને ડાહ્યાડમરાં થઈને પાંજરા પાસે જઈને રતન સામે બેઠાં અને કાન દઈને વાર્તા સાંભળવા લાગ્યાં.

તે પછી રતને તેમને માફી આપી અને તેમની સાથે રમવા લાગી. તેણે પોપટને પાછો મોકલી દીધો. ત્યાર પછી નીલમ અને માણેક એટલું બધું તોફાન કરવાનું ભૂલી ગયાં.

(૨)

ઘોઘો અને ચીચી

ઘોઘો કરીને એક ઉંદર હતો. તેની વહુનું નામ ચીચી હતું. તેમને ત્રણ છોકરાં હતાં. એકનું નામ થુથુ, બીજનું પીપી અને ત્રીજનું નામ સુશી પાડયાં હતાં.

તેમનું દર એક ઘરની છતની બપોલમાં હતું. તેની પાસેથી લુગડાં સૂકવવાનો વાંસડો હતો. તે વાંસડે વાંસડે કુદતો ઘોઘો રોજ બહાર નીકળતો, અને થોડું ઘણું જે ખાવાનું જડે તે લઈ આવતો. ચીચી પણ નીકળતી. બંને જણાં ખાવાનું લાવતાં અને પછી પાંચે જણા ભેગાં મળી તે ખાતાં.

થુથુ, પુપી ને સુશી તો આખો દહાડો ઉંધ્યાં

કરતાં. તેઓ રાત્રે જાગતાં. તે વેળા તેમને ભૂખ લાગે એટલે ચીંચીંચીં કરી મૂકતા.

એક દહાડો રાતે ઘોઘો ને ચાચી બહાર નીકળ્યાં; પણ થોડે જઘને પાછાં નાસી આવ્યાં. આવ્યાં ત્યારે તેઓ ગભરાયલાં હતાં. તેમના આવવાથી જાગેલાં પુખી ને સુશીએ ખાવાને માટે કકળાણ કરી મૂક્યું. થુથુ સૈાથી મોટો હતો તે પણ ભુખ્યો હતો. તે રડતો નહતો પણ તેણે કહ્યું: ખા, મને ભુખ લાગી છે.

ઘોઘો બોલ્યો: હા, બાઈ. મને ખબર છે. પણ શું કરીએ? આજે કંઈ મળે તેવું નથી. ઘરની ખાઈએ આજે એક બિલાડી આણી છે, તે રસોડામાં ફર્યાંજ કરે છે. એ રાખખસ અમને ખાઈજ નય તો પછી બેટા, તને કોણ ખવડાવે?

પણ એ વાત કંઈ થુથુને ગળે દિતરી નહિ. પુખી ને સુશી તો રડ્યાંજ કરે. ચીચી તેમને થાખડીને કહેવા લાગી: છાનાં રહો. છાનાં રહો. તમને હમણાં ખાવાનું આપીશું.

એટલે ઘોઘો બોલ્યો: લાવીશું ક્યાંથી ? લેવા જઈએ તો પેલો રાખખસ કરડી ખાય.

ચીચી બોલી: હા. પણ ત્યારે કંઈ ભુખે મરાશે ? આપણે કંઈ ખીજે રસ્તો શોધી કાઢો.

ઘોઘો કહે: ખીજે રસ્તો શું ? ખાવાનું તો રસોડામાં હોય. ઠાકોરજીની ઓરડીમાં જવાનો રસ્તો છે. ત્યાં કંઈ ખાવાનું હશે ?

એટલે ચીચી કહે: હા, હા ! ઠીક યાદ આવ્યું. આજે તો હશે. ઠાકોરજીને આજે લાડુ ધરાવ્યો હતો. તે લમ્પ લીધો નહિ હોય, તો હજી હશે. ચાલો, આપણે તપાસ કરીએ.

થુથુ બોલ્યો: મને ખડુ ભુખ લાગી છે. એટલામાં તો ઘોઘો અને ચીચી બહાર નીકળ્યાં. તે નીકળ્યાં એટલેજ ‘મીંઆઈ’ એવો શબ્દ સંભળાયો. ખંને ગભરાયાં પણ ગખરડી મૂકીને ઠાકોરજીની ઓરડીમાં દોડી ગયાં. ખિલાડીની નજર ખીજ ખાતુ ગમ્મ અને તેનું ધ્યાન રહ્યું નહિ.

જઈને જુએ છે તો ખાસ્સો ગોળનો લાડુ

ઠાકોરજીની સામે વાટકીમાં પડ્યો હતો. આજે ભુલથી ઠાકોરજીને સૂવાડવાના રહી ગયાં હતાં, એટલે લાડુ પણ જેમનો તેમ પડ્યો હતો.

પછી ચીચીબાઈ તો ઉંધા સૂતાં. અને ઘોઘાભાઈએ પોતાના પંજ વડે લાડુ ઉંચકી તેની છાતી પર મૂક્યો. પોતાના ચાર પગ વડે ચીચીબાઈએ તેને ઝાલી રાખ્યો. તે પછી ચીચીબાઈની પુંછડી પોતાના પંજમાં લઈ ઘોઘાભાઈ તેને ખેંચી દર તરફ જવા નીકળ્યા.

થોડે જઈ ઘોઘાભાઈએ પાછા વળી જાયું ને પૂછયું: ચીચીબાઈ, તમને વાગતું તો નથી ને? ના રે ના, તમે તમારે ખેંચો.

ચીચીબાઈને પોતાનાં બચ્ચાં ભૂખે મરતાં હતાં તેની યાદમાં કંઈ વાગતું નહોતું.

એમ કરતાં કરતાં બંને દરમાં જઈ પહોંચ્યા. એટલે તો થુથુ, સુશી ને પુપી ત્રણે લાડુ ખાવાને કુદી પડ્યા. પછી પાંચે જણે સારી પેઠે ઉજાણી કરી.

(૩)

ચાલાકની ચાલાકી

એક હતું શિયાળ. તેનું નામ ચાલાક. તે હતું પણ ચાલાક. ભારે હોંશિયાર. તેની ચાલાકીની એક વાત તમને કહું છું.

ચાલાકને બે બચ્ચાં હતાં. બચ્ચાં બહુજ રૂપાળાં હતાં. તેની આંખો ઝગમગ ઝગમગ થતી. દોડે તે જાણે હરણું દોડ્યું! કુદે તો જાણે સિંહ કુદ્યા! એવાં એ બે બચ્ચાં હતાં. ચાલાકને તે બંને બહુજ વહાલાં હતાં. તેથી તેણે એકનું એણે નામ વીર પાડેલું, ને બીજાનું નામ ધીર.

એક દહાડે વીર ને ધીર ધાસમાં રમતાં હતાં. મસ્તી કરતાં હતાં. થોડે દૂર જાડ હતું. તેના

છાંયડામાં ચાલાકભાઈ ઉંઘે. અડધા ઉંઘમાં ને અડધા જાગતા, એમ પડેલા.

એવામાં તો સરરરરરરર કરતો અવાજ થયો. એક મોટું ગીધ ઝડપ દહને આસમાન-માંથી દિતરું. વીરના ઉપર ભપ્પ દહને તરાપ મારી. ચાલાક એકદમ કુદીને ઉભું થયું. પણ ગીધ તો વીરને લદને એ.....દિડયું, તે ગયું ઠેઠ ઉંચે. દૂર ને દૂર જવા લાગ્યું. આગળ તે ઉડે ને પાછળ ચાલાક દોડે. એમ કરતાં કરતાં બંને ઘણે દૂર નીકળી ગયાં. ચાલાક થાકીને લોથપોથ થઈ ગયું. પણ એનું વ્હાલું બચ્યું મરી જાય તે એનાથી કેમ જોવાય? એટલે તે દોડતું ચાલ્યું. એટલામાં એક મોટા ઝાડ પર ગીધ બેઠું.

શિયાળે ઉંચું જોયું. ગીધે એના બચ્ચાને ઝાડ પરથી પડા ન જાય એમ બરાબર ગોઠવ્યું ને પછી શિયાળની સામે જોઈ તે હસવા લાગ્યું.

શિયાળે દયામણે અવાજે કહ્યું: ગોધભાઈ, ગોધભાઈ! તમે મારું બચ્ચું પાછું નહિ આપો?

મારું વહાલું બચ્ચું તમે નહિ આપો? મારું લાડકું મને પાછું આપો.

ગીધ કહે: જા, રે જા! એ તો મારાં બચ્ચાં માટેનો શિકાર છે. હું કેટલી મહેનતથી લાવ્યું! મારાં બચ્ચાં કંઈ ઉડે તેવડાં નથી, એટલે ખાય શું? માટે એ તો હું ને મારાં બચ્ચાં ફાડી ખાઈશું.

ચાલાકે બરાબર નજર કરી. એક માળો નજરે પડ્યો. માળામાં ગીધનાં બે બચ્ચાં! તેણે ફરી કહ્યું: ગીધભાઈ! ગીધભાઈ! મને મારું લાડકું આપોને!

ગીધે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ.

એટલે ચાલાકે મનમાં વિચાર કર્યો કે ગીધને ખુદ તોર આવ્યો છે. એ તોર ઉતારવો બેધબે.

એ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યું. થોડે દૂર ગયું તો જંગલ ભડભડ સળગતું દીઠું. મોટો દવ લાગેલો. સૂકાં ઝાડપાન ભડભડ બળે. પશુ પંખી બધાં નાસી જાય.

ચાલાકે તો જીવિત કીધી. એક સજગતું
લાકડું શોધ્યું. સાન છેડાથી મ્હોંમાં ઝાલ્યું. ન
એ તો ચા....લ્યું !

તે ગયું પેલા ગીધના ઝાડ પાસે: ગીધભાઈ ગીધભાઈ! તમે માફં બચ્યું છોડા દો. નહિ તો તમારે ઝાડે આગ લગાડીશ. તમારાં બચ્યાં બળી જશે. તેનાથી ઉડાતું નથી. બોલો, તમારો શો વિચાર ?

ગીધભાઈને ખૂદીક લાગા. ઝાડને બળતાં વાર શી લાગે? એક બચ્યાને બચાવવા જય તો બીજું બળી જય. તેને લેવા આવે ત્યાં બીજા ઝાડે આગ લગાડે! ગીધભાઈ તો સમજી ગયા. ઉડતા ઉડતા નીચે આવ્યા. વીરને મૂકી ગયા. ચાલાકને અને ગીધને દોસ્તી થઈ ગઈ. પછી બંને હળીમળીને રહેવા લાગ્યાં.

(૪)

પોપટ મરો ગયો !

એક હતો રાજા. એક દહાડો જંગલમાં શિકારે ગયો. કરતાં કરતાં તેણે એક રૂપાળો પોપટ જોયો. રાજાએ તો પોપટને પકડ્યો ને ઘેર આણી પાંજરામાં પૂર્યો.

પછી રાજા તો રોજ એને જમરૂખ ખાવા આપે ને મરચાં આપે. જે જોઈએ તે આપે. મેવા મિઠાઈ આપે. પોપટને મીઠું મીઠું બોલતાં શીખવે. પોપટ પણ તે શીખતો જાય.

એમ કરતાં કરતાં થોડા દહાડા ગયા. એટલામાં રાજા પાછો શિકારે જવા નીકળ્યો. મનમાં થયું : લાવ, આપણા પોપટને ગામ જવું છે, તો તેને

કંઈ કામ હોય તો પૂછી જાઉં. પછી પોપટ પાસે જઈ રાજાએ કહ્યું: પોપટ રે, પોપટ ! હું તારે ગામ જાઉં છું. જંગલમાં શિકાર કરવા. તારે કોઈને કંઈ કહેવું છે ? હોય તો કહેતો આવું.

પોપટ કહે: હો !—એમ કહેને કે:

સોનાને પાંજરે રહીએ છીએ.

જમણ ને મરચાં ખાઈએ છીએ.

તાજમાજ થઈએ છીએ.

બોલતાં ચાલતાં શીખીએ છીએ.

પણ પાંજરે ને પાંજરે ઉડીએ છીએ.

મહારાજ ! આટલું કહેને ને જવાબ આપે તે લાવજે.

રાજા તો મનમાં હસ્યો. સંદેશો તો રૂડા કહાવ્યો ! કંઈ નહિ, કહેવામાં આપણું શું નય છે ?

રાજા તો ધડાકધુમ ધડાકધુમ કરતો ઉપડ્યો. ઢોલ નગારાં વાગે; ઘોડેસવારોની મોટી ફાજ આગળ, રાજા હાથી પર પાછળ. એમ કરતાં કરતાં જંગલ આવ્યું. રાજાએ તો બધા સવારોને કહ્યું: તમે

અહિં ઉભા રહેને. હું ઘોડા પર બેસી એકલો અંદર જઈ છું.

રાજ ઘોડે બેસી એક હરણની પાછળ ઉપડ્યો. હરણને માર્યું. આગળ ચાલ્યો. એક વાઘ માર્યો. એક દાપટો માર્યો. તોયે આગળ ચાલ્યો.

એમ કરતાં પોપટનું વન આવ્યું. ત્યાં પેલા બધા પોપટજ પોપટ. ત્યાંથીજ પેલો પકડેલો. રાજએ તો તાળી પાડી. બે ચાર પોપટ ઉડતા આવ્યા.

રાજ બોલ્યો:

પોપટોરે પોપટો! મારી પાસે સંદેશો છે. તમારા બાઈબંધે કહાવ્યો છે.

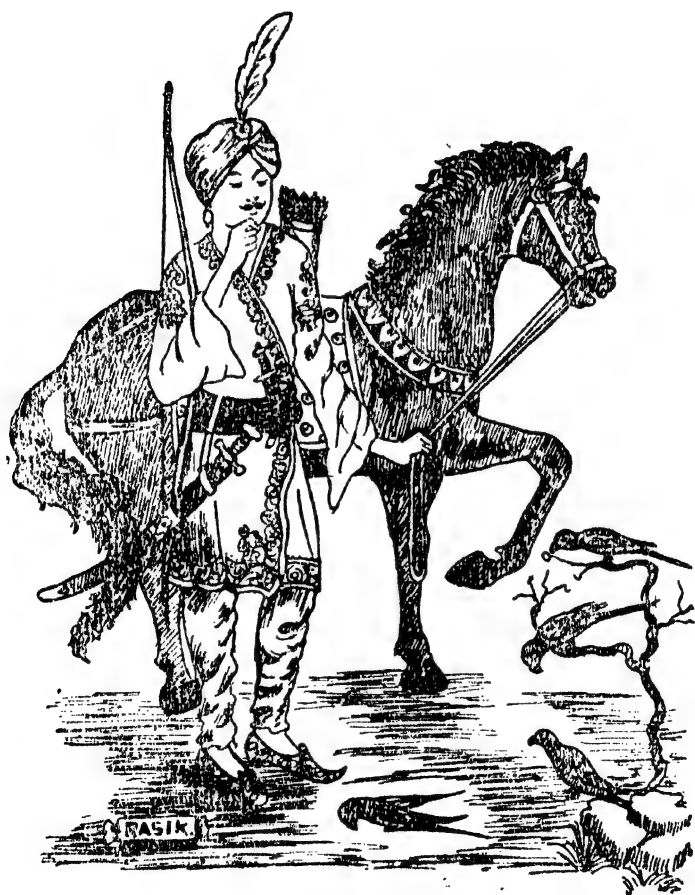
પોપટો સામેજ ઝાડ પર બેઠા ને સાંભળવા લાગ્યા.

તમારો બાઈબંધ કહે છે કે સોનાને પાંજરે રહીએ છીએ. જમરૂખ ને મરચાં ખાઈએ છીએ. બોલતાં શીખીએ છીએ પણ પાંજરે ને પાંજરે હંડીએ છીએ. આ તેનો સંદેશો. તમારો કંઈ જવાબ છે?

પોપટો તો કંઈ બોલ્યા નહિ. પણ એક ધરડો

પોપટ ઉડતો ઉડતો નીચે ઉતર્યો. રાજાના પગ આગળ
પડ્યો. બે ત્રણ મિનિટ હાલ્યા ચાલ્યા વિના પડી
રહ્યો; ને પછી ઉડી ગયો.

રાજા તો અચાંબો પામ્યો, પણ વિચાર કર્યો

કે: જંગલના પોપટને બોલતાં ન આવડે તેથી આવો ચાળો કીધો હશે.

વારૂ ભાઈ. આપણે તો જઈને એવું કહીશું. કહી રાજ તો પાછો ફર્યો. વાઘ લીધો, દીપડો લીધો, હરણ લીધું ને ઘડાકધુમ ઘડાકધુમ કરતો મહેલે પાછો ફર્યો.

મહેલે જઈને પોપટને મળ્યા. પોપટજી, પોપટજી ! તમારો સંદેશો મેં કહ્યો હતો. જવાબમાં તો એક ઘરડો પોપટ મારે પગે પડ્યો. બે ચાર મિનિટ બેભાન રહ્યો. પછી ઉડીને ચાલ્યો ગયો. બીજો કંઈ જવાબ નથી.

વારૂ રાજજી, કહી પોપટ તો પાછો જમરૂબ ખાવા પડ્યો.

બીજે દહાડે સાંજે નોકરો દોડતા દોડતા રાજ પાસે આવ્યા: રાજજી, રાજજી, આપણો પોપટ મરી ગયો. હાલતો નથી ને ચાલતો નથી; ખાતો નથી ને પીતો નથી, ને બોલતો નથી !

રાજજી દોડતા દોડતા પાંજરે ગયા. પોપટ

ઉંધે માથે પડેલો. જાણે મુડદું. હાલે નહિ ને ચાલે નહિ ! પોપટ મરી ગયો !

રાજજી તો કહેઃ પોપટને બહાર કાઢો. હું એને સોનાની કબરમાં દટાવીશ.

નોકરોએ પોપટને બહાર કાઢ્યો. એક બાજઠ પર મુડદું મૂક્યું. લઈને બહાર નીકળ્યા.

પણ બારણાં બહાર નીકળ્યા, ત્યાં તો કૌતુક થયું ! પોપટ તો ઝડપ લઈને ઉડી ગયો. જઈને સામે ઝાડે બેઠો. પછી બોલ્યોઃ

રાજજી, રાજજી સાંભળો સંદેશ

અમે તો જઈએ અમારે દેશ

તમારાં મર્યાં ભાવતાં નથી

તમારાં જમરૂખ ખાવાં નથી

સોનાને પાંજરે રહેવું નથી

હડ રે ભાઈ હડ !

એમ બોલતો તે ઉડી ગયો. ઘરડા પોપટે જંગલમાં ફરેલો ચાળો તે સમજી ગયો. મરી જવાનો ઢાંગ કીધો ને ઝડપ લઈને ઉડી ગયો.

૦ ૦ ૦ ૦ ૦ મેાતીના દાણા ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૨૭

રાજજી બોલ્યાઃ પોપટની અક્કલને આફરીન છે !
તમને સોનાને પાંજરે રહેવું ગમે ખરું ? કેટલા
દહાડા ?

(૫)

મણિનો કનુ

બા, બા આપણે કનુને પણ લઈ જઈશું ને ?

કનુ મણિના વાંદરાનું નામ હતું. કનુ બહુ રૂપાળો હતો. મણિને તો તે બહુજ વહાલો. મણિ એક વાર કાકાજીની સાથે ગોકળઆઠમના મેળામાં ગઈ હતી. તે વેળા કાકાએ તેને કહ્યું: મણિ, તારે જે રમકડું લેવું હોય તે લે. મણિએ રમકડાંની દુકાનમાં ફરી ફરીને જોયું. એક રૂપાળો વાંદરો હતો. તેને ડીલે વાળ હતા. કિંમત ફક્ત દશ આના. કાકાજીએ તે મણિને અપાવ્યો.

પછી તો મણિ તેને છાતીએ ચાંપીને ફેરે. તેને કપડાં પહેરાવે, તેને સાફસુફ રાખે. જરા વીલો ન

મૂકે. તેને ખોટું ખોટું ખવડાવે. ખવડાવે ને પી-
વડાવે. ને એમ રમ્યાં કરે.

એવામાં ઉનાળાના દહાડા આવ્યા. મણિના
બાપાજી ભરૂચની નિશાળમાં હેડમાસ્તર હતા. તે-
મને રજા પડી. દોઢ મહિનાની રજા હતી એટલે
નક્કી કર્યું કે દુમસ હવાફેર જવું. મણિની બાએ
બધો સરસામાન બાંધવા માંડ્યો. લુગડાંની પેટીઓ
ભરી. મરી મસાલાના શીશા તૈયાર કર્યા. થોડા દ-
હાડા ચાલે એટલું અનાજ પણ લીધું. બધાં ગાંસડાં
પોટલાં તૈયાર થયાં. હવે કાલેજ દુમસ જવા ઉપડ-
વાનું હતું. એટલે મણિએ બાને કહ્યું: બા, બા!
આપણે કનુને પણ લઈ જઈશું ને? જો ને, બિચારો
કેવો સૂકાઈ ગયો છે! દુમસની હવા બાઈને તે
પણ જરા શરીરે ટટાર થશે. નહિ વાર?

બાએ કહ્યું: વાર, ખૂબ! કનુને આપણે લઈ જઈશું
હોં. પણ તેને માટે અડધી ટિકીટ કઢાવવી પડશે.

તે બા, કઢાવજો, હોં! હું પૈસા આપીશ.
મારી કને, કની, કંચન કાકાના લગનમાં ગીત

ગાવા ગઈ'તી તે પૈસા આવ્યા છેને! તેમાંથી હું
આપીશ. પણ આપણે કનુને લઈ જઈશું, ખરું કની?

વારૂ. પહેન.

પછી તો બધી ધામધુમ થઈ પડી. મણિના
બાપાજી ડુમસ જવાના હતા એટલે તેમને બધા
દોસ્તદારો તેમને મળવા આવ્યા. અડોશી પડોશી
પણ બેસવા આવ્યા. નિશાળના માસ્તરો કંઈ કંઈ
વાતો કરવા આવ્યા.

દરમ્યાન મણિએ એક પુઠાનો ટુકડો લીધો.
બાપાજીના ટેબલ પરથી શાહીનો ખડીયો ને કલમ
લઈ આવી. બાને પૂછ્યું: બા, બા! આપણે ડુમ-
સમાં કેને ત્યાં રહીશું? બાએ કહ્યું: આનંદભુવન
બંગલામાં. પછી પેલા પુઠાના ટુકડા પર મણિએ
કલમ વડે લખ્યું:

કનૈયાલાલ

મણિગવરીનો છે.

આનંદ ભુવન

ડુમસ.

એમ લખી પુંઠામાં કાણું પાડી કનુની ડોકમાં તેને લટકાવી દીધું. વખતે કનુ ખોવાઈ જાય તો પણ આમ કર્યું હોય તો પાછો ઘેર આવે કની ? એટલું કરી મણિએ તેને એક ગોખલામાં બેસાડ્યો.

પછી બીજે દહાડે અપોરની ગાડીમાં જવાનું હતું તેથી સહવારે સૌ કાકાજીને ત્યાં જમવા ગયાં. કાકાજીની છોકરી કળા, મણિની બહેનપણી હતી. મણિ તેની સાથે ખૂબ રમી. ને રમતમાં ને રમતમાં તે કનુને તો વીસરીજ ગઈ.

જમીને સૌ સ્ટેશન પર ગયાં. ત્યાં બધો સામાન આવેલો હતો. મણિ તો સ્ટેશન પરની બધી ધમાલ જોવા લાગી. એટલામાં ગાડી આવી. સુરતની ટિકિટ લઈને ગાડીમાં બેઠાં. સુરત પર એક ગાડું લેવા આવવાનું હતું. તે ગાડામાં બેસી ડુમસ જવાનું હતું.

સુરતને સ્ટેશને બધાં ઉતર્યાં ને ગાડામાં બેઠાં. નીચે બધો સામાન મૂક્યો ને ઉપર બાપાજી, બા, મણિ, મણિનો નાનો ભાઈ ફીકિ, નોકર શિવો

વગેરે બધાં બેઠાં. ને ખખડ ખખડ કરતું ગાડું ચાલવા લાગ્યું. માથે તડકો હતો તેથી એક છત્રી બાપાજીએ ને એક બાએ ઉઘાડી હતી. એટલે મણિને તથા કીકાને તાપ લાગતો નહોતો.

ગાડું તો ખખડ ખખડ કરતું ચાલ્યું ચાલ્યું જાય. સડકે થઈને અઠવા ગામ તરફથી તે સીધું ડુમસ ભણી ચાલ્યું. સડક પહોંચી ને સારી હતી. અવારનવાર મોટાં મોટાં ઝાડ નજરે પડતાં હતાં. કોઈ કોઈ બકરાં ચરતાં હતાં. ગાય ભેંસ પણ જતી આવતી મળે.

મણિ ડુમસ પહેલીજ વાર જતી હતી એટલે તેના હરખનો તો પારજ નહોતો. તે તો કંઈ કંઈ રાગડા તાણતી'તી ને બૂમો પાડતી'તી. અને ગાડું ખખડ ખખડ જતું હતું.

તેઓ અડધે રસ્તે પહોંચ્યાં હશે એટલામાં મણિની નજર એક મોટા ઝાડ પર પડી. તુરત તે ઝાડ પરથી એક વાંદરે બીજા ઝાડ પર કુદકો માર્યો. તે જોઈને મણિને કંતુ યાદ આવ્યો. હાય, હાય ! હું

તો કનુને ભૂલીજ ગઈ ! તેણે ખૂમાખૂમ કરી મૂકી :
બા, ઓ બા ! મારો કનુ ? કનુ રહી ગયો !

બાએ કહ્યું : કેમ, તેં કનુને સાથે લીધો નથી ?

હું તો ભૂલી ગઈ ! ઓ બા ! હવે એ એકલો
કેમ રહેશે ? શું ખાશે ? શું પીશે ? બિચારાની
તખીયતે સારી નહોતી !

મણિને આંખમાં તો આંસુ આવ્યાં. પણ
બાએ તે લૂછી તેને છાની રાખી. મણિને તો બહુ
દુઃખ લાગ્યું. પણ કરે શું ? હવે કંઈ ભરૂં પાછા
જવાય ?

પછી સૌ ડુમસ પહોંચ્યા. આનંદભુવન બંગ-
લાનો માળી દરવાજેજ ઉભો હતો. તેણે બાપાજીને
સલામ કરી. બંગલો ઉઘાડી આપ્યો. બધું સાફસુફ
કરેલું હતું. છેક રાત પડી હતી એટલે થાક્યાં
પાક્યાં બધાં પથારી નાંખીને ઉંઘી ગયાં.

મણિ તો સહવારે મોડી ઉઠી. સુરજ દાદા તો
કચારના જાગીને નોકરીએ લાગ્યા હતા. તડકો
આછો પડતો હતો. મણિ તો આંખો ચોળતી

ચાળતી ઉઠી ને ખૂમો પાડવા લાગી: બા, ઓ બા !

તેની ખૂમ સાંભળીને તેની બા બીજા ઓર-
ડામાંથી દોડતી આવી. તેણે બધો સામાન ગોઠવાવી
દીધો હતો. અનાજ, પાણી, મસાલા, બધું ગોઠવાઈ
ગયું હતું. રસોડામાં મણિને લઈ જઈ બાએ તે
ખતાવ્યું. ને પછી કહ્યું: જા, પેલા પાણીઆરેથી
દાતણ લઈને કર. પછી તને દુધ આપું.

મણિ પાણીઆરે દોડતી દોડતી ગઈ, ને જુએ
છે, તો ઓય મારે ! પાણીયારામાં દાતણની ભારી
પાસે કનુભાઈ બેઠેલા ! તેમના ગળામાં પેલું પાટીઉં
હતું.

કનૈયાલાલ

મણિગવરીનો છે.

આનંદભુવન

દુમસ.

મણિએ તો આંગળાં કરડયાં ! કનુભાઈ અહિં
ક્યાંથી આવ્યા ? બા ! બા ! જુઓ, મારો કનુ તો
અહિં આવ્યો ! કેવી રીતે આવ્યો ? છાપરે છાપરે

કૂદતો આવ્યો ! ઝાડે ઝાડે કુદતો આવ્યો ! વાહ
કનુભાઈ વાહ ! તમે તો કુદીને બહુ લાંબે આવ્યા !

એમ કહી મણિ તો તેને લઈને બા પાસે
દોડી ગઈ ને કહે : બા, બા ! જો કનુભાઈ તો ઝાડે
ઝાડે કૂદીને આવ્યો ! મેં એને ગળે પાટીઈ માર્યું
તો સારું થયું ને ! એને ઠેકાણું પણ તરત જડ્યું !

પછી તો મણિ કંઈ કુદે ! કંઈ કુદે ! તેની
ખાતરી થઈ ગઈ કે મારો કનુ કેવો હોંશિયાર કે
ઠઠ ભરૂચથી ડુમસ કુદતો આવ્યો ! નોકર શીવે
તેને ખીજવે છે કે એને તો મેં મારા ગજવામાં
ઘાલીને આણ્યો. પણ મણિ તે માનતીજ નથી !

(૬)

લીલુ ને નીલુ

નીલુ ને લીલુ જે બહેનો હતી. પણ એવી, કે તમે બેઘજ રહો ! બંને એક સરખી. બરાબર એક બીજના જેવી. લીલુ કોણ ને નીલુ કોણ તે બિંદુકુલ ઓળખાય પણ નહિ. બંને બેડીયા બહેનો હતી. તેથી તેમનાં સગાંબહાલાં પણ બહુજ મુશ્કેલીથી તેમને ઓળખી શકતાં.

તેમનાં માશી અમદાવાદ રહેતાં હતાં. એક વાર માશીનો કાગળ લીલુ ને નીલુની બા પર આવ્યો, કે આ વખત દિવાળી કરવા લીલુ નીલુને અહિં મોકલી આપો. મને પણ ગમશે, ને એમને પણ મજા પડશે. કમળામાશીને કંઈ છોકરાં છેયાં હતાં નહિ.

પછી લીલુનીલુને એક સારો સંગાથ બેઠ
બાએ અમદાવાદ મોકલી આપ્યાં.

કમળામાશીએ તેમને કહ્યું: ચાલો રે અલીઓ !
તમે આવીઓ તો છો, પણ તોફાન મસ્તી કરતી
નહિ ! ને બંને જુદી જુદી રહેજે; નહિ તો મારાથી
ચોળખાશે નહિ, કે લીલુ કંઈ ને નીલુ કંઈ ? જુઓ,
આ બે નાની પતંગડીઓ છે. તેમાંની બારી પાસે
છે તે પર લીલુએ સૂવાનું. ને દાદર પાસે છે તે
પર નીલુએ સૂવાનું. ખીજું, તમારે માટે મેં કપડાં
શીવડાવી રાખ્યાં છે. આ લીલાં ચોળીચણીયા
છે તે લીલુનાં છે ને આ લુરાં છે તે નીલુનાં છે.
માટે ધ્યાન રાખજો. કપડાં ફેરબદલ થઈ ન જાય.

વારૂ માશીબા, અમે બહુ ડાહ્યાં થઈશું હોં !
લીલુ બોલી.

પણ લીલુના કે નીલુના મનમાં ડાહ્યાં થવાનું
તો હતુંજ નહિ. ગમે તેણે ગમે તે કપડાં પહેરવા
માંડ્યાં. કોઈ વારૂ લીલુ લીલાં પહેરે તો કોઈ વાર
નીલુ લીલાં પહેરે. કોઈ વાર નીલુ દાદર પાસે સૂએ

તો કોઈવાર લીલુ પણ તે પથારીમાં ભરાઈ જાય.

પણ એક દહાડો ગમ્મત થઈ. ધનતેરસને દહાડે નીલુએ ખરકીપેંડા ખુબ ખાધાં ને સાંજ પડી એટલે તેને સસડીને તાવ આવ્યો. કમળા માશીએ તો દોડાદોડ કરી મૂકી. એકદમ દાકતર આવ્યો. દાકતરે નીલુની નાડ તપાસી, ને કહ્યું કે એને ખુબ ઓઢાડીને સૂવાડો. ખાવામાં ફક્ત કાંજ આપજો. ને ગમે તેમ દોડવા કુદવા દેતાં નહિ.

પછી કમળામાશીએ કહ્યું: ચાલ રે લીલુ, તું અહિંથી જતી રહે. લે આ તારી ઢીંગલી, આ તારી ઇખીની ચોપડી, ને બહાર દિવાનખાનામાં રમ.

પછી તેમણે નીલુને દાદર પાસેની પલંગડીમાં સૂવાડી ને તેને ગરમ ઓઢવાનું ઓઢાડ્યું. પછી કહ્યું કે ખરાખર સૂઈ રહેજો. આમ તેમ જતી નહિ. ને પોતે રાંધવા માટે રસોડે ગયાં.

પણ લીલુને કંઈ દિવાનખાનામાં એકલાં એકલાં રમવાનું ગમ્યું નહિ ને રહેન પડ્યું નહિ. તે તો થોડીવાર ત્યાં બેઠી ને પછી બેયું કે કમળા માશી

તો રસોડે ગયાં છે એટલે દોડતી જઈ નીલુની સોડમાં તેની પથારીમાં ભરાઈ ગઈ, ને કહ્યું: નીલુ, ખૂંદેન, મને તો એકલાં એકલાં ગમ્યું નહિ, તે હું તો નાસી આવી.

નીલુ બોલી: મનેયે ગમતું નથી. મને તો થાય છે કે આપણે કુદડી ફરીએ. ખૂંદ્યું, આમ ગોંધાઈ રહેવાનું તે કેમ ગમે ?

બંને પથારીમાંથી કુદકો મારીને નીકળ્યાં; ને કુદડી કુદડી રમવા લાગ્યાં.

થોડીવારે કમળા માશી હાથમાં કાંજનો વાટકો લઈને આવ્યાં. તે તો આ બેઘનેજ બિચારાં ગભરાઈ ગયાં: એા મા રે ? આ તે કંઈ છોકરીએા છે ? હવે કેાને તાવ આવ્યેા છે ને કેાણુ સાજી તે હું કેમ એાળખીશ ?

ને તમે માનશો ? કમળા માશીને કાંજ ઢોળી દેવી પડી, કેમકે લીલુ કે નીલુ કોઈને કાંજ ભાવતી નહોતી. બંનેમાંથી કેાણુ નીલુ ને કેાણુ લીલુ તે પરખાયુંજ નહિ ! ને નીલુનો તાવ હિતરી ગયેો હતો !

ચાંદરિયો કુવો

રમુ બોલી: હીર, બાપુ આવે તો કેવું સાંરં ?
હા, રમુ ! બાપુ અહિં હોય છે ત્યારે આપણને
કેવું ગમે છે ! હમણાં તો કંઈ ગમતુંજ નથી.

રમુ ને હીરના બાપુજી છ મહિના થયાં બહાર
ગામ ગયા હતા. દર વખતે તે બાને, રમુને અને
હીરને સાથે લઈ જાય. પણ આ વેળા તેઓ એક-
લાજ ગયા હતા. અને રમુ, હીર તથા બા ગામ-
માંજ રહ્યાં હતાં. તેમનું ઘર ગામના નાકા પાસેજ
આવ્યું હતું.

પણ બાપુ અહિં આવે એવું કરવું શી રીતે ?—
રમુ બોલી: બા પર કાગળ આવ્યો છે. પણ હજી

ધણા દહાડાની વાર છે.

તે રમુ, આપણે પેલે ચાંદરિયે કુવે જઈએ તો ?
હીરૂએ પૂછ્યું.

એક વાર બાની સાથે રમુ ને હીરૂ ફરવા નીકળ્યાં હતાં. તે વેળા ગામથી થોડે દૂર જાડ વચ્ચે એક કુવો તેમની નજરે પડ્યો. બા કહે: બુચ્ચો, આ કુવો દેખાય છે તેને ચાંદરિયો કુવો કહે છે. પુનઃ મને દહાડે મધરાતે ચાંદામામાનો પડછાયો એમાં પૂરો પડે છે. તે વેળા કોઈ આવીને કુવામાં બુચ્ચે ને મનમાં કંઈ ધારે તો ધારેલી વસ્તુ આવી મળે, એમ લોકો કહે છે.

આ વાત હીરૂને ખરાખર યાદ રહી ગઈ. તેથી આજે રમુ સાથે વાત કરતાં તે કહે: રમુ, જોને, કાલે પુનમ છે. આપણે કાલે રાતે જઈને પેલા ચાંદરિયા કુવામાં જોઈએ ને બાપુ આવે એવું ધારીએ, તો બાપુ તુરત આવી પડે. નહિ વાડ ?

રમુ ધીમેથી બોલી: પણ બા કંઈ આપણને જવા દેશે ?

તે આપણે બાને કહીએ નહિ. ગુપચૂપ જઘને ચાલ્યાં આવીશું. બા તો ઉંઘતાં હશે. જો તું આવે તો હું તો તૈયાર છું. હું તો બાપુને મળવા બહુ અધીરો થયો છું.

ત્યારે ચાલોને, જઘશું. બાપુજી આવે તો મારે પણ નવી ચોઢણી ને કાંસકી જોઈએ છે. વળી મારી ઢીંગલી માટે ઘરેણાં કરાવવાં છે.

હીરની પણ મોટર ભાંગી ગઈ હતી અને હવે તેને આગગાડી જોઈતી હતી. એટલે બંનેએ મળીને મનસુખો કર્યો કે બીજે દહાડે રાતના ગુપચૂપ ચાંદરિયે કુવે જઈ આવવું.

પછી બીજે દહાડે રાત્રે ઉંઘતાં હોય એવો ડોળ કરીને બંને જણાં પથારીમાં સૂઈ તો ગયાં; પણ એકેની આંખમાં ઉંઘ નહોતી. બંનેને બાપુ ક્યારે આવે એની તાલાવેલી હતી. ને તેટલા ખાતર ચાંદરિયે કુવે જવાને કુદી રહ્યાં હતાં, એટલે ઉંઘ આવે તેમ નહોતું.

પછી રાત થોડીક ગઈ એટલે હીર ગુપચૂપ

ઉઠ્યો. રમુને ઉઠાડી. પાસેજ બા ઉંઘતાં હતાં તેમને
ખબર ન પડે તેમ ધીમેથી ઝાંપેા ઉઘાડી ખંને
જણાં ખહાર નીકળ્યાં.

રાત ચાંદરણી હતી. ચંદ્રમાનું અજવાળું
ઝગઝગ થતું હતું. વાતો કરતાં કરતાં ને બાપુ
આવી પડે તો તેની પાસે શું શું માંગવું તેના
મનસુબો કરતાં ખંને ચાલ્યાં. સામે એક કુતરું
મળ્યું. પણ તે ભસ્ત્રું નહિ. એક ગાય તેમની
સાથે સાથેજ ચાલતી હતી. પણ તેમણે પગલાં
ઝડપભેર ઉપડ્યાં.

થોડી વારે તેઓ કુવા પાસે આવી પહોંચ્યાં.
કુવો મોટો હતો. જુનો હતો. તેનું થાળું ભાંગી
ગયેલું હતું. તેની ઉપલી ભીંતોમાંથી ઈંટ પણ
ઉખડી ગઈ હતી. હીરૂ બોલ્યો: રમુ, જોજો, સંભા-
ળજો, પડી નહિ જવાય, હોં !

ખંને જણાં સાજી બાજુએ ઉભા રહ્યા અને
અંદર નજર કરી. ચન્દ્રમા એક આકાશમાં હતો,
તેવો બીજો અંદર હતો. ઝગઝગ ઝબકે. રમુ ને

હીર અને રમુએ કાઠને દૂરથી આવવું જોયું.

હીરુએ તે ચાંદામામાના દર્શન કર્યા. ને પછી
બંને હાથ જોડીને બોલ્યાં: ચાંદરિયા કુવા રે ચાંદ-
રિયા કુવા ! અમારા બાપુ જલદી આવે એવું
કરજે. અમારા બાપુ કાલે આવે. આજે આવે.

એટલું બોલી તેમણે ફરી અંદર જાયું. એટલે
અંદરથી પડધો પડયો: આજે આવે.

એકદમ એક બીજે અવાજ બહારથી સંભ-
ળાયો: એ કુવા પર કોણ છે ?

બંને ચમક્યાં. નજર કરે છે તો ઘોળાં ઘોળાં
કપડાં પહેરીને સામી બાજુથી કોઠ આવતું હતું.
હાથમાં એક પોટલું હતું.

બંને સડક થઈને ઉભાં રહ્યાં. એટલામાં પોટલા-
વાળો પાસે આવતો ગયો. તે થોડેજ દૂર હશે
એટલામાં હીરુ તો કુદીને બોલી ઉઠ્યો: આ ! આ !
બાપુ આવ્યા ! બાપુ આવ્યા !! રમુ, જો-કરતોકને
એ તો છલાંગ મારતો દોડ્યો. રમુ પણ દોડી.

બંને જણાં જઈને બાપુને ભેટી પડ્યા. એ
તેમના બાપુજ હતા ! બંને અજ્ઞયબી પામ્યાં !

ચાંદરિયો કુવો તો સાચો રે સાચો ! ચાંદરિયો
કુવો તદ્દન સાચો.

બાપુજીએ પૂછ્યું: અલ્યાં, તમે મધરાતે અહિં
ક્યાંથી ?

પછી હીરુએ માંડીને વાત કહી. એટલે
બાપુજી બોલ્યા: અરે, હું તો બે ત્રણ મહિને
આવવાનો હતો. પણ મારી એકદમ બદલી થઈ, ને
તે પાસેનાજ ગામમાં; તેથી તુરત આવવું પડ્યું.

પછી બાપુજીએ તેમને બંનેને ખૂબ બચ્ચી
કરી. ને ત્રણ જણ ઘેર ગયાં. ત્યાં બાબાહુ ખોળા-
ખોળ કરી રહ્યાં હતાં. તે પણ બંનેને જોઈ વહા-
લથી ભેટી પડ્યાં. પછી સૌ હસતાં રમતાં સૂઈ ગયાં.

ભીખા ભીખારી

ભીખા ભીખારણનો છોકરો હતો. પણ એને ત્રણ ચીજ આવડતી. પગના અંગુઠા પર ઉભા રહી નાચતાં આવડે, આંગળીના ટાચકા ફેડતાં આવડે ને ઉંધે માથે ચાલતાં આવડે.

ટાચકા તો એવા ફેડે કે તમે જાણે સાંભળીજ રહો ! એક વાર તે એવા ફેડે કે તમને લાગે કે જાણે એ દૂર ને દૂર શેરીને નાકે ઉભો હશે ! બીજી વાર એવા ફેડે કે તમને લાગે કે એ તમારી પાછળજ ઉભો છે !

કેઈ વાર એની મા ઝુંપડીમાં અંદર રાંધતી હોય, એ બહાર ચોટલા પર હોય, એ એવા ટાચકા

ફેડે કે એની મા જાણે કે મારી પાસેજ ઉભો છે !
તે કહે: તું તારે બહાર જા !

એટલે ભીખો હસતો હસતો અંદર જાય !

તેઓ ગામથી ઘણે દૂર, થોડાં ઝુપડાં હતાં ત્યાં
રહેતાં હતાં. એક દહાડો ભીખાની માના પેટમાં
દુઃખાવો થયો. પણ ઘરમાં અજમો હતો નહિ.
અજમો ગળે તો દુઃખાવો મટે ના ?

માથે ભીખાને પૈસો આપીને અજમો લેવા
મોકલ્યો. ભીખો તો એની રીત મુજબ દોડતો
કુદતો ઉપડ્યો. નાચતો જાય ને છલંગ મારતો
જાય. એમ ને એમ એનો પૈસો પડી ગયો ને
ખોવાઈ ગયો.

ગાંધીની દુકાને જઈને એણે અજમો માંગ્યો.
પણ ગજવામાં જુએ તો પૈસો મળે નહિ. ગાંધી
કંઈ મફત અજમો આપે ?

ભીખાજી તો ગભરાયા. હવે શું કરવું ? પછી
તો તેણે વિચાર્યું કે લાવ, ઉંધે માથે ઉભો રહું.
કોઈ જતું આવતું પૈસો આપશે. પછી ભીખો તો

પગ ઉંચે ને માથું ભોંય પર એમ ઉભો રહ્યો !

એટલામાં તો ત્યાં થઈને એક મદારી નીકળ્યો.
તે ડુગડુગી વગાડતો હતો. તેની સાથે બે વાંદરાં
ને એક રીંછ હતું. ભીખાને બેઠ તે કહું: એ

છોકરા, ચાલ, તું મારી સાથે ખેલ કરવા આવે છે ?

લીખો બોલ્યો: ક્યાં ?

આજે સોમવાર છે. મહાદેવને દહોરે મેળો છે.
તું આવે તો તને બે આના આપીશ.

લીખો કહ્યું: અરે મને તો નાચતાંયે આવડે છે,
ને ટાચકા ફેડતાં પણ આવડે છે. જોજો તો ખરા.

બંને ગયા મેળામાં. પછી મેળામાં મદારીએ
ખેલ કરવા માંડ્યા. સાથે લીખાએ પણ બહુ ગ-
મ્મત કરી. તે તો અંગુઠા પર ખૂબ નાચ્યો. ખૂબ
કુદ્યો. ટાચકા તો એવા વગાડ્યા કે બધાં જોઈ જ
રહ્યાં. મદારી તો ખુશ ખુશ થઈ ગયો. તેની પાસે
પૈસાનો વરસાદ વરસ્યો. તેણે લીખાને એક રૂપિયો
આપ્યો. પછી કહ્યું: હવે તું મારી સાથે જ રહેજે.
હું તને જવા નહિ દઉં.

લીખો કહ્યું: પણ મારી પાસે એક બીજો ખેલ
છે. તે તો મેં બતાવ્યો જ નથી.

બધા લોકો બોલ્યા: શું ? શું ? તારો ખેલ કર.
મદારી બોલ્યો: કર, જોઈએ.

ત્યારે બધા કહું તે કરો. આંખ મીચી દો.
હું ટાચકા ફેાડું ત્યારે સૌએ ઉઘાડવી. પછી જોજો
અહિં કેવો ખેલ થાય છે તે.

બધાએ આંખ મીચી. મદારીએ પણ મીચો,
એટલે ભીખાભાઈ તો ત્યાંથી નાઠા. અજમે વેચાતો
લીધો ને ઠેઠ દૂરથી ટાચકા ફેાડ્યા ને ઘેર નાઠા.

ટાચકા સાંભળી બધા આંખ ઉઘાડે તો ભીખા-
ભાઈ ગેબ !

ભીખાની માને બહુ ફિકર થતી હતી, કે આટલું
બધું મોડું કેમ થયું ? પણ ભીખાએ જઈને પૈસા
આપ્યા એટલે તે તો ખુશ ખુશ થઈ ગઈ.

દેવી ભરવાડણુ

દેવી હતી તો આઠ દશ વરસની, પણ કોઈ એને પૂછે કે તારું નામ શું, તો એ ઠાવકી થઈને કહેતી: દેવી ભરવાડણુ !

દેવીનો બાપ ઘેટાં ચારતો. એક દહાડો બાપે કહ્યું: દેવી, આજે ઘેટાંને લઈને સીમમાં તું જાજે. મારે આજે ગામમાં જીવાર લેવા જવું છે.

વારૂ બા !—કહી દેવી તો ઘેટાંને લઈને નીસરી. સાથે રોટલા ને અથાણું બાંધી લીધાં. ખાસ્સા બે મોટા રોટલા ને બે ચીરી અથાણાની. દેવીને ભૂખ બહુ લાગે.

દેવી તો સીમમાં ગઈ. ઘેટાંને ચરવા મૂક્યાં ને

પોતે એક ઝાડના છાંયામાં થડને અઢેલીને બેઠી. ઠંડો પવન આવતો હતો. ઝાડનાં પાંદડાં ઝુલતાં હતાં. પવનની લહેરમાં દેવીબાઈ તો ઉંઘી ગયાં.

કલાક અડધે કલાકે તેની આંખ ઉઘડી, તો આય બાપરે ! એકે ઘેટું ના મળે ! બધાંયે ગેબ થઈ ગયેલાં. દેવી તો ગભરાઈ.

પણ ગભરાયાથી શું વળે ? તેણે તો દંડુકો હાથમાં લીધો ને ખાવાનાની પોટલી લીધી ને ચાલી. તેને ભૂખ કકડીને લાગી હતી. પણ તેનું ચિત્ત ઘેટાં શોધવામાં હતું.

તે થોડું ચાલી, એટલામાં કોઈ રડતું હોય એવો અવાજ સંભળાયો. તેને નવાઈ લાગી. આવા જંગલમાં બપોરે આમ રડતું કોણ હોય ? તે તો અવાજ ભણી વળી.

થોડે જઈ જુએ તો તેના જેવડીજ એક છોકરી. નવાં નવાં કપડાં. ગોરૂં ગોરૂં ડીલ. રૂપાળો ચહેરો. પણ ચોધાર આંસુએ રડે.

દેવી તો તેની પાસે દોડી પહોંચી ને કહ્યું:

૨૩ માં, ૫૬૫ નં! ૨૩ માં! તું શાને માટે ૨૩ છે?

પણ પેલીનું ૨૩વું તો રહેજ નહિ. પછી તો દેવી તેની પાસે બેસી ગઈ ને તેનાં આંસુ લૂછી કાઢ્યાં. તેને જેમ તેમ છાની રાખી. પોતાની કુલ-ડીમાંથી પાણી પાચું. પછી પેલીએ વાત કહી કે: મારું નામ કમળા. અમે બંગલામાં રહીએ છીએ. હું સહવારની ભૂલી પડી છું. મને ઘરનો રસ્તો જડતો નથી. મને ભૂખ લાગી છે.

દેવી બોલી: આ મા રે! તેમાં ૨૩ શાની? ચાલ, હું તને તારે ઘેર મૂકી દઈશ. લે, તું આમાંથી ખા. એમ કહી દેવીએ તો પોટકી છોડી ને પેલા રોટલા તથા અથાણું કમળાની સામે મૂક્યાં.

કમળા તો ભૂખી ડાંસ થઈ ગયેલી. ચપોચપ ખાવા લાગી. તેને ખાતી જુએ ને દેવી રાજરાજ થાય. ખવડાવવાની મઝામાં તે પોતાની ભૂખ ભૂલી ગઈ. પણ કમળાથી ખવાય કેટલું? તેણે તો અડધો પાણો રોટલો ખાધો ને પાણી પીધું એટલે પેટ ઈસ થઈ ગયું. એટલામાં દેવીએ પોતાની ને પોતાના

ખાવાયલાં ઘેટાંની વાત એને કહી, ને બાલી: હવે હું તને તારે બંગલે મૂકી દઉં ને પછી ઘેટાં શોધવા જઈ. તારો બંગલો કેવો છે? પીજો કે લીલો?

લીલો.

બસ ત્યારે, મેં જોયો છે. ચાલ.

પણ કમળા બોલી: ના, ના, જુદાં! એવું કંઈ થાય? પહેલાં તારાં ઘેટાં આપણે શોધીએ ને પછી ઘર તરફ જઈશું.

પછી બંને ઘેટાંને શોધવા નીકળ્યાં. થોડે દૂર એક પાણીનો વહેજો હતો. ત્યાં બધાંય પાણી પીતાં. માલમ પડ્યાં. તેને લઈને દેવી ને કમળા, કમળાના ઘર બાણી વળ્યાં.

કમળાને ઘર તો ખોળાખોળ થઈ રહી હતી. કમળાના બાપુજી ને મા ને બધાં માણસો હાંફલા-ફાંફલા થઈને આમ તેમ દોડતાં હતાં. કમળાને જોઈને તેમના જીવમાં જીવ આવ્યો. તેઓ દેવી પર બહુ ખુશ ખુશ થઈ ગયાં. અને દેવીએ બહુ ના પાડી છતાં તેને ખૂબ જમાડીને પછીજ ઘર જવા

દીધી.

પછી તો કમળા રોજ દેવીને ઘેર જાય ને દેવી કમળાને ત્યાં. બંને પહેનપણીએ થઈ ગઈ. ખૂબ રમે, હસે ને મઝા કરે.

કમળાના બાપુજી હવાફેર માટે ત્યાં રહેતા હતા. થોડે દહાડે તેઓ સૌ પાછાં મુંબાઈ ગયાં. ત્યારે કમળાએ દેવીને કહ્યું: દેવીબહેન ! હું જઈને તને તેડાવીશ. આવશેને ?

દેવીએ કહ્યું: હોવે.

થોડે દહાડે કમળાનો કાગળ દેવી પર આવ્યો. ને દેવી હવે મુંબાઈ જવાની છે.

નાની નાની વાત
ને નાનાં નાનાં કુલ
બાળકોને ગમે બહુ
એમાં નહિ બૂલ

